

Predatoren in Nederland

nieuwkomers, oude bekenden en verliezers

Als er één specifieke groep van zoogdieren aangewezen moet worden die een slecht imago hebben, dan zijn het predatoren. Van oudsher werden en worden predatoren bestreden, omdat deze dieren als concurrenten worden gezien van de mens of omdat hun aanwezigheid als overlast wordt ervaren.

Tekst: Maurice La Haye,
Zoogdierverseniging
Contact: maurice.lahaye@
zoogdierverseniging.nl

Relatie mens-predator

Predatoren worden om verschillende redenen door mensen geweerd of bestreden. Vossen (*Vulpes vulpes*) omdat ze zo nu en dan kippen pakken, otters (*Lutra lutra*) vanwege de vermeende concurrentie met vissers, dassen (*Meles meles*) omdat ze mais eten en bunzingen (*Mustela putorius*) vanwege het vangen van konijnen. Heel vroeger werden wolven (*Canis lupus*) bestreden vanwege het gevaar van hondsdolheid en het eten van schapen en, meer recent, worden steenmarters (*Martes foina*) geweerd vanwege het knagen aan bougiekabels. Andere predatoren waren juist interessant om op te jagen vanwege hun vacht, zoals bijvoorbeeld boomarter (*Martes martes*) en hermelijn (*Mustela erminea*). Slechts de wezel (*Mustela nivalis*) lijkt in het verleden niet actief te zijn bejaagd. In de afgelopen decennia is bovendien een aantal nieuwe predatoren ten tonele verschenen. De Amerikaanse nerts (*Neovison vison*) ontsnapt regelmatig uit nertsenfarms, al lukt het deze soort niet om zich definitief te vestigen. De wasbeer (*Procyon lotor*) en wasbeerhond (*Nyctereutes procyonoides*) worden al langer aangetroffen in Nederland, maar voortplanting is voor beide soorten pas zeer recent bevestigd. Als laatste nieuwkomer moet de goudjakhals (*Canis aureus*) worden vermeld. Tot op heden zijn slechts zwervers gesignaleerd, maar de verwachting is

De aantallen kleine predatoren, zoals deze wezel, lopen terug. Dit lijkt met name te wijten aan veranderingen in het landschap, zoals de toename van intensieve landbouw.

Foto: Zoogdierverseniging

dat deze soort zich ook gaat vestigen in Nederland. Ons land heeft dan ook een heel palet aan predatoren en het is de moeite waard daar eens wat beter naar te kijken. Zeker omdat predatoren ons ook helpen bij het beheersen van plaagdieren zoals ratten en muizen.

Verliezers en winnaars

De meeste predatoren in Nederland nemen in aantal toe of zijn wijdverspreid, maar met enkele soorten gaat het juist niet goed. Het zijn met name de grotere soorten die het voor de wind gaat. De kleinere soorten als wezel, hermelijn en bunzing vertonen duidelijk tekenen van achteruitgang.

Van de wezel ontbreken concrete monitoringsdata, maar het diertje wordt gevoelsmatig steeds minder vaak waargenomen. Alleen in jaren met veel (woel)muizen is een duidelijke piek in het aantal waarnemingen zichtbaar (zie de statistieken op www.waarneming.nl).

De hermelijn is echt een zorgenkindje geworden en is tegenwoordig vrijwel beperkt tot de goede weidevogelgebieden, enkele beek- en rivierdalen en het heuvelland van Limburg. De bunzing wordt nog wel met enige regelmaat als verkeersslachtoffer gevonden of aangetoond met wildcamera's in tuinen, maar een spontane ontmoeting met een bunzing is een zeldzaamheid geworden.

De achteruitgang van kleine predatoren lijkt met name te wijten aan het veranderende landschap. In Nederland zijn veel nieuwe wegen aangelegd, woonwijken en industrieterreinen zijn sterk uitgebreid en ook het platteland is erg veranderd. Het meest opvallend is het verdwijnen van de kleinschaligheid; percelen zijn groter en groter geworden en allerlei bosjes, hagen en overhoekjes zijn verdwenen. Het is juist deze kleinschaligheid die voor kleine predatoren van belang is. Deze landschapselementen zorgen voor voedsel in de vorm van muizen, ratten en konijnen en voor schuil- en verblijfplaatsen. Een

Grote predatoren zijn in staat om lange afstanden af te leggen op zoek naar een geschikt leefgebied. Hierdoor zijn ze minder kwetsbaar voor veranderingen in hun leefomgeving dan kleine predatoren. Foto: Aaldrik Pot

mogelijke extra bedreiging is doorvergiftiging als gevolg van het bestrijden van ratten en muizen met biociden. Ratten en muizen die minder snel of alert zijn door het eten van biociden kunnen een gemakkelijke prooi vormen voor kleine marters. Hierdoor kan stapeling van de gifstoffen in de predatoren optreden.

Grotere predatoren zijn flexibeler

Grotere predatoren hebben veel minder last van deze factoren, omdat ze door hun grotere actieradius gemakkelijker in staat zijn om verder en langer te lopen op zoek naar voedsel of een plek om een rust- of verblijfplaats te maken, zelfs in een groot-schalig landschap met veel barrières. Bovendien blijken soorten als de das, wolf, wasbeerhond en goudjakhals enorme zwerftochten te kunnen maken op zoek naar een nieuw leefgebied. Tijdens deze zwerftochten zullen ongetwijfeld heel wat individuen doodgaan, maar desondanks blijken voldoende dieren te overleven om ver weg nieuwe populaties te vormen. Van de boomarter is zelfs aangetoond dat sommige individuen meer dan tachtig kilometer hebben afgelegd vanaf hun geboorteplek en daarbij snelwegen en kanalen hebben overgestoken. Het is ongelooflijk knap hoe grotere predatoren zich weten te handhaven en barrières als kanalen, spoorlijnen en snelwegen weten te overwinnen. Het maakt ook duidelijk hoe flexibel deze soorten zijn.

Beperkende factoren

De beperkende factoren voor grote predatoren om in een gebied te kunnen (over)le-

ven lijken vooral te liggen op het vlak van bestrijding of bejaging, oftewel of mensen de aanwezigheid van deze predatoren accepteren. De meeste predatoren zijn flexibel in hun gedrag en voedselkeuze en lijken niet of nauwelijks beperkt te worden door externe factoren als koud weer, sneeuw, droogte of lange warme zomers. Indien de dieren met rust worden gelaten, zullen veel grotere predatoren het prima naar hun zin hebben en zal hun aantal vooral gereguleerd worden door het aanbod aan voedsel en de mogelijkheden om ongestoord jongen groot te brengen. In gebieden waar predatoren en mensen dichtbij elkaar leven of direct met elkaar te maken krijgen, kan echter het gevoel ontstaan dat predatoren veel overlast veroorzaken en dat hun aanwezigheid daarvoor onacceptabel is. Steenmarters die in dorpen en steden opduiken en daar in bougiekabels van auto's bijten, wasberen die in schoorstenen kruipen of het kippenhok plunderen, jonge zwerfende wolven die zich vergrijpen aan schapen of vossen die de laatste weidevogels opeten die met veel pijn en moeite worden beschermd.

Veel mensen ervaren dit als overlast, maar deze dieren vertonen in principe geen afwijkend of onnatuurlijk gedrag, ze vertonen alleen gedrag dat mensen onwenselijk vinden. En in het geval dat predatoren nooit aanwezig zijn geweest of na lange tijd weer ergens voorkomen, kost het tijd voordat mensen de aanwezigheid van predatoren weer hebben geaccepteerd en leren hoe met hen samen te leven. De otter is wat dat betreft wel een geval apart, maar afgezien van muskusrattenvangers

die rekening moeten houden met de soort bij het plaatsen van klemmen (en dat overigens ook doen), zorgt de spectaculaire terugkomst van de otter in Nederland voor bijzonder weinig conflicten. De weinige beroepsvissers die er nog zijn zien de otter niet (meer) als concurrent, al is het plaatsen van een stopgrid in een fuik (een voorziening om verdrinking van otters in fuiken te voorkomen) niet vanzelfsprekend.

Wanneer aan nieuwkomers

Een belangrijke factor bij de terugkeer van grote predatoren is dat veel landschappen sterk zijn veranderd en in de meeste gevallen ten gunste van deze grotere predatoren. Veel landschappen en gebieden bieden nu het hele jaar volop voedsel en zijn tot in alle uithoeken bereikbaar. In de praktijk zal het bovendien ondoenlijk blijken om predatoren te gaan bestrijden. Enerzijds is voor bestrijding te weinig maatschappelijk draagvlak en anderzijds zal mogelijk blijken dat bestrijding ook praktisch niet haalbaar is. Wasbeerhonden hebben bijvoorbeeld een zeer verborgen levenswijze en de dieren kunnen lange afstanden afleggen op zoek naar een partner. Het schieten van een wasbeerhond is dus heel moeilijk en nieuwe zwervers zijn onvermijdelijk. Een soort als de steenmarter heeft zich definitief gevestigd in weidevogelgebieden. Steenmarters houden niet van natte en vochtige gebieden, maar in alle weidevogelgebieden liggen tegenwoordig droge wegen en naburige boerderijen vormen prima verblijfplaatsen. De steenmarter zal daardoor een blijvertje blijken te zijn en zal echt niet meer verdwijnen. De jaarlijkse

Voor de kleine predatoren is een kleinschalig en divers landschap met ruigtes en bosjes van belang. Door intensieve landbouw zijn veel van deze landschapselementen verdwenen.

Foto: Matthijs Smaal

aanwas vanuit steden en dorpen is bovendien zo groot dat het lokaal vangen en doden van dieren dweilen met de kraan open zal zijn. Bovendien is de steenmarter niet het probleem voor weidevogels, maar de lage grondwaterstand in combinatie met een intensief grondgebruik. Het is daardoor verstandiger om de waterstand te verhogen en de graslanden minder intensief te gebruiken, waardoor weidevogels profiteren en het gebied te nat wordt voor steenmarters. Extensiever landgebruik zal ook leiden tot meer veldmuizen, waardoor de steenmarter hopelijk niet achter de weidevogels aangaat: een win-winsituatie. Uiteraard zal ook de agrariër of terreinbeheerder daarbij niet moeten worden vergeten en perspectief moeten worden geboden.

Toekomst

De nuchtere constatering is dat grote predatoren in Nederland het prima naar hun zin lijken te hebben, dat bestrijding of bejaging in veel gevallen praktisch gezien niet haalbaar of zinvol is en dat diverse soorten terecht beschermd zijn. De komst van nieuwe grote predatoren zoals wasbeerhond en goudjakhals komt nog eens bovenop de toename van de reeds aanwezige predatoren. Het beste is dan ook om veel meer rekening te gaan houden met de aanwezigheid van predatoren en met name de mogelijke gevolgen daarvan: zorg dat de overlast die mensen (denken te) ervaren tot een minimum wordt beperkt. Dat kan heel praktisch door bijvoorbeeld te zorgen voor bougiekabels met een extra sterk omhulsel of door ervoor te zorgen dat in weidevogelgebieden naast de weidevogels veel extra andere prooidieren aanwezig zijn. Dit laatste kan bereikt worden door extensieve landbouw te herstellen en te zorgen voor de benodigde hoge grondwaterstanden. En ja, de landbouw zal in dergelijke gebieden dan andere ver-

Door goede weringsmaatregelen te treffen kan de schade die de grote predatoren kunnen veroorzaken, zoals het doden van landbouwhuisdieren, worden voorkomen.

dienmodellen ontwikkelen, waar de maatschappij aan moet bijdragen. Het beschermen van schapen kan overigens uitstekend met een wolvenwerend elektrisch raster dat direct ook beschermt tegen aanvallen van honden, die elk jaar beduidend meer slachtoffers maken dan wolven.

Conclusie

Geconcludeerd moet worden dat grote predatoren definitief een plek hebben veroverd of heroverd in het Nederlandse landschap. Bestrijding of bejaging is in veel gevallen niet haalbaar of wenselijk en de terugkeer van grote predatoren is evengoed een verrijking. Helaas kampen predatoren met een slecht imago. Het is belangrijk dat de positieve effecten van predatoren meer bekendheid krijgen en dat vol wordt ingezet op het voorkomen van 'overlast'. Dat kan met goede predatorenwerende voorzieningen om schade te voorkomen. De grootste uitdaging ligt op het vlak van de kleine predatoren. Daarvoor is versterking van bedreigde landschappen nodig met meer kleinschaligheid en meer voedsel in de vorm van knaagdieren, maar dan liefst wel zonder dat de knaagdieren zelf weer tot overlast leiden. ●

Summary

Mammals are a popular and appreciated group of species, mostly because of their nice fur and behaviour. Unfortunately, predators are an exception to this rule and most large predators have been hunted down for centuries. Large predators are seen as rivals and their behaviour is perceived as a nuisance. However, in the Netherlands large predators are nowadays widespread or increasing as a result of effective legal protection and because large predators are capable of surviving in the current large-scaled landscape. Only small mustelids have hard times and show severe declines, although clear monitoring-data are lacking. It has to be concluded that large predators have successfully returned to the Netherlands and are likely to stay. Hunting or exterminating is no longer feasible and it is better to put all energy in prevention and education.